

Smedes, J.J.

"De geschiedenis van de Schansker molens"

Winkelboekje Courant 7 april 1983

Boekje over vroegere molens in Nieuweschans

(Van één onzer redacteurs)
Van de hand van de oud-Schansker J.J. Smedes is onlangs verschenen de acht pagina's tellende brochure „De geschiedenis van de Schansker molens”. Het is uitgegeven onder auspiciën van de Stichting Vrienden van de Nieuwe Schans. Smedes is ook de auteur van het boek „De geschiedenis van de Nieuwe- of Langackerschans”, dat in 1975 werd uitgegeven. De vorige maand bracht de stichting het boekje „Nieuweschans in ansichten” uit.

Zoals de titel van de laatste brochure al aanduidt, wordt daarin op beknopte wijze de historie van de molens die sinds het ontstaan van de vesting Nieuwe- of Langackerschans in 1628 zijn gebouwd, omschreven. De molens dienden in die tijd en nog eeuwen daarna om het koren te vermalen of om de landerijen droog te houden.

Nieuweschans is volgens „Het Groninger Molenboek” van B. van der Veen Czn (1981) ooit één koren-pelmolen en zes achtkante watermolens rijk geweest. De korenmolen die op een restant van de vroegere molendwinger of molenbastion stond, werd tijdens de bevrijdingsdagen in april 1945 in brand geschoten en vervolgens in 1950 gesloopt. Het was de enige overgebleven molen in Nieuweschans. Nu staat op dezelfde plaats een dubbele woning aan de Molenstraat naast de marechausseekazerne.

KORENMOLEN

De eerste molen van Nieuweschans, een korenmolen, werd destijds in 1629 op last van Gedeputeerde Staten van Westerlee naar de vesting getransporteerd en daar weer opgebouwd voor 300 Daler. Het was een provinciale molen die omstreeks rond 1750 bediend werd door de kolenmolenaar in de schans, Wessel Edes. Deze droeg het bedrijf in 1760 over aan Roelof Schierbeek en Jan Smedes, die de molen lieten ombouwen tot een koren-pelmolen, een achtkanten bovenkruier. Schierbeek verkocht het bedrijf in 1767 aan Jacobus Smedes, die in 1763 de eerste helft al van zijn vader had overgenomen. De zaken gingen blijkbaar goed, hetgeen ook opgemaakt kon worden uit de uitgebreide klantenkring, die zich uitstreckte van een gebied in Oost-Friesland tot over een groot deel van de provincie Groningen.

Na het overlijden van vader Jacobus in 1814 namen zijn drie zoons Borchert, Klaas en Berend het bedrijf over. Zij waren de laatste molenaars van dit geslacht in Nieuweschans. In 1846 verkochten de gebroeders Smedes de koren-pelmolen namelijk aan Sjammo Jacob Alberts. Ruim 40 jaar later brandde de molen af als gevolg van

een bliksemslag. De molen werd hetzelfde jaar nog herbouwd, waarna in 1888 Aike Tjamme Alberts het molenbedrijf verkocht aan de broers Lubbert Poppens en Cornelis de Boer. Die droegen het bedrijf op hun beurt in 1910 weer over aan Poppe Lubberts de Boer, zoon van L.P. de Boer, die de molen tot 1943 in het bezit had. De laatste eigenaar was W.F. Meulman, die de molen in 1944 kocht. Een jaar later werd de molen in brand geschoten en vijf jaar later afgebroken.

WATERMOLENS

Twee watermolens zouden er blijkens een landelijk overzicht van 1812 bij Nieuweschans gestaan hebben. Achtkante watermolens, waarvan één een rosmolen, waarbij

Stichting „Vrienden van de Nieuwe Schans”

De geschiedenis van de Schansker molens

Bronnenbadplaats Nieuweschans Bunde

gebruik gemaakt van één of twee paarden in plaats van windkracht. De tweede, een kleinere, stond sinds 1769 op De Stadskiel ten westen van de Westerwoldse A. In 1868 werd daar een nieuwe watermolen met stelling gebouwd, die in 1935 werd gesloopt.

Aan de Binnen A werd in 1827 een grote watermolen gebouwd, die het eigendom was van de staat: een achtkante bovenkruier. Hij werd tot 1945, toen de molen bij een beschieting verloren ging, uitsluitend bediend door leden van de familie Van Dijk. Voorts werden in het jaar 1829 vier grote bovenkruiers gebouwd voor de polder van de Uiterdijken of Boonenschansker Molenkolonie tussen Tutjeshut en Klein Ulsda langs de Westerwoldse A. Daarna stonden er ongeveer 1,5 km ten zuiden van Tutjeshut, waar de Nieuwe Moolensloot in de A uitliep, drie molens dicht bij elkaar. Verder zuidwaarts stonden er nog eens drie, waarvan de laatste in Klein Ulsda. Ook heeft er in Nieuweschans aan de zuidzijde van de spoorlijn, tegenover de vroegere goederenloods van de NS, een kleine watermolen gestaan. De Bondermolen, zo genoemd naar de laatste molenaar G. Bonder. Tot 1936 gaf het molentje, vlak bij het dorp, het landschap een pittoresk aanzicht.